

UTRECHT + ECONOMISCH BEELD

DE HUIDIGE ECONOMISCHE SITUATIE IN DE PROVINCIE UTRECHT+

Maart 2021

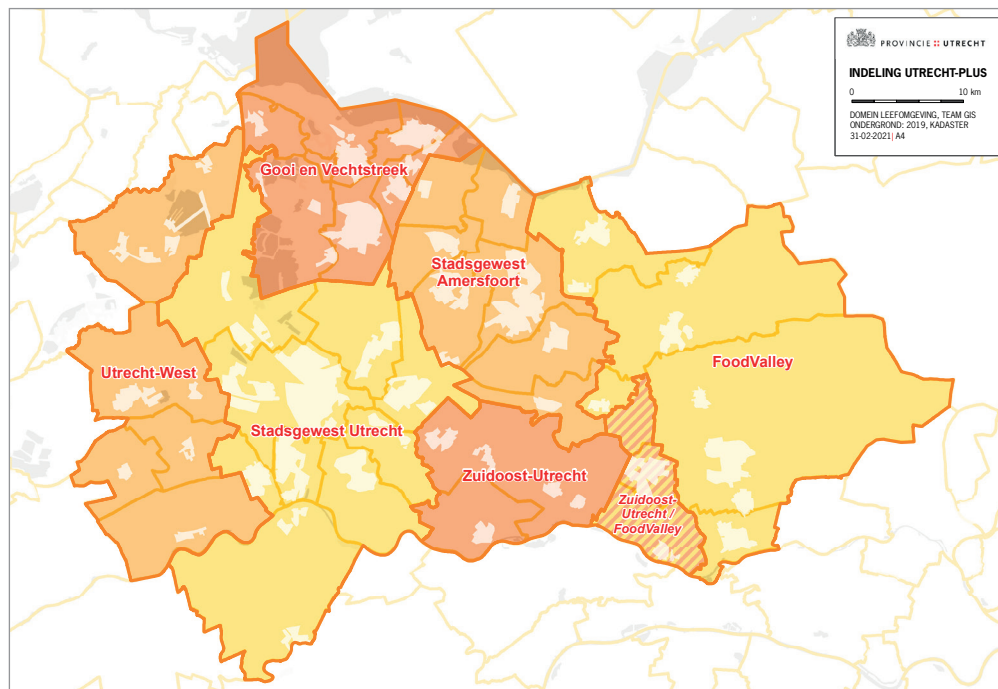

INLEIDING

Toelichting:

Utrecht+ omvat de provincie Utrecht (bestaande uit de Corop-plusregio's Utrecht-West, Stadsgewest Utrecht, Stadsgewest Amersfoort en Zuidoost-Utrecht), de Corop-regio Gooi en Vechtstreek en de Regio Foodvalley.

De regio Foodvalley bestaat uit een aantal gemeenten in de Corop-regio Veluwe (te weten Barneveld, Ede, Nijkerk, Scherpenzeel en Wageningen) en in de provincie Utrecht (Renswoude, Rhenen en Veenendaal).

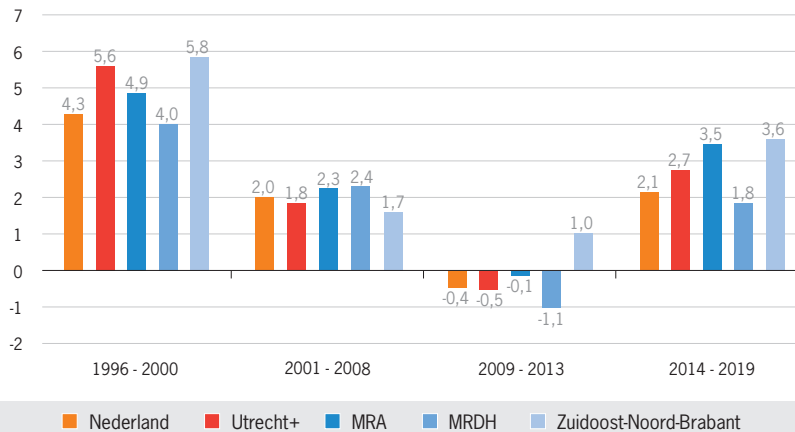

ECONOMIE PROVINCIE UTRECHT+

Het bruto regionaal product van Utrecht+ groeide in de recente hoogconjunctuur 2014-2019 met gemiddeld 2,7 procent per jaar, hetgeen ruim een half procent hoger is dan landelijk het geval was. In vergelijking met de groeipolen van Nederland, namelijk de Metropoolregio Amsterdam en de regio Eindhoven (Zuidoost-Noord-Brabant), ontwikkelt de economie van Utrecht+ zich betrekkelijk gematigd. De Metropoolregio Rotterdam-Den Haag ontwikkelt zich juist wat trager dan landelijk. Hoewel de economische ontwikkeling van Utrecht+ gunstig is, is er geen grond om te spreken van het bestaan van agglomeratievoordeel, zoals die in de Metropoolregio Amsterdam en de regio Eindhoven zichtbaar zijn. Dit beeld is nieuw. In de hoogconjunctuur voor de eeuwwisseling (1996-2000), lag de groei van het brp in Utrecht+ significant hoger dan landelijk.

Niettemin vertraagt de groei van de economie in 2019 al. Krachte op de arbeidsmarkt, af te lezen aan de hoge vacaturegraad, en het ontstaan van milieubeperkingen (stikstof), en toenemende geopolitieke risico's remmen de groei al vanaf medio 2018. Opgemerkt wordt dat het consumentenvertrouwen al vanaf medio 2018 zonder duidelijke aanleiding langzaam wegzakte.

Economische groei in de provincie Utrecht+ 2014-2019 ten opzichte van voorgaande perioden, Nederland en grootstedelijke regio's

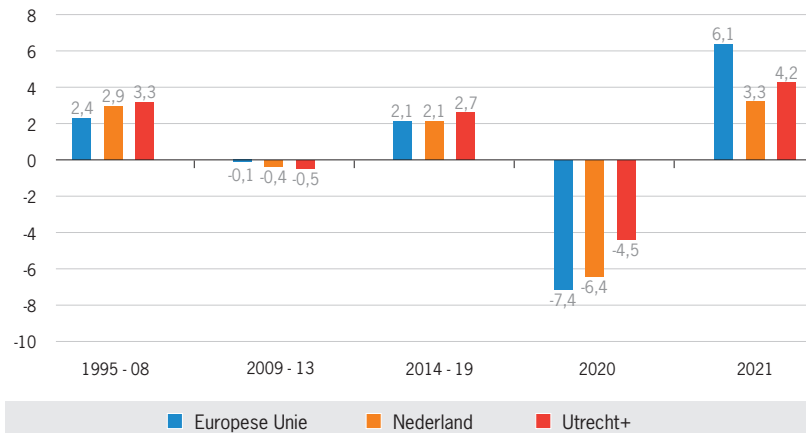
GEMATIGDE IMPACT CORONA CRISIS IN PROVINCIE UTRECHT+

De economie van Utrecht+ komt in het huidige beeld (medio 2020) relatief mild door de coronacrisis omdat de invloed van de wereldhandel zich niet doet gelden in Utrecht+. De economie is volledig van binnenlandse factoren afhankelijk en hangt sterk samen met het consumentenvertrouwen. Het effect van de wereldhandel werkt indirect in de provincie Utrecht+ door. Het effect van de coronacrisis is in de provincie Utrecht+ is gematigd. De augustusraming voor Nederland van het Centraal Planbureau voor 2020 en 2021 geeft een basisscenario en een tweede-golfsenario. In het basisscenario krimpt de Nederlandse economie in 2020 met 5,1 procent, gevolgd door een groei van 3,2 procent in 2021. De werkloosheid loopt dan op van 4,4 procent in 2020 naar 6,5 procent in 2021.

In deze verwachting voor Utrecht+ is voor het basisscenario van het CPB gekozen en derhalve aangenomen dat de tweede golf met een tweede lockdown zou uitblijven. In Utrecht+ komt de krimp in 2020 in dat basisscenario uit op -4,5 procent, gevolgd door krachtig herstel in 2021 met 4,2 procent groei. De werkloosheid bereikte in 2019 een ultralaag peil van 3 procent, en stijgt naar 4,2 procent in 2020. Dat is nog altijd laag. In 2021 stijgt de werkloosheid in Utrecht+ echter verder, namelijk naar 6,4 procent, iets lager dan geheel Nederland. Hoewel de werkloosheid in Utrecht+ snel toeneemt, is de werkloosheid er nog relatief gunstig. De werkelijke vragen die de coronacrisis opwerpt liggen na 2021, namelijk op de middellange en lange termijn. Deze vragen gaan over het ontwikkelpad van de economische structuur.

De verwachting is dat de corona-crisis in Utrecht+ minder sterk dan in Nederland en de EU toeslaat en dat de de regionale economie van Utrecht+ ten opzichte van Nederland snel herstelt.

Gemiddelde jaarlijkse groei bruto regionaal product naar regio en periode, 1996-2019, prognose 2020 en 2021, in procenten

Bron: CBS, CPB, Europese Commissie/bewerking NEO Observatory

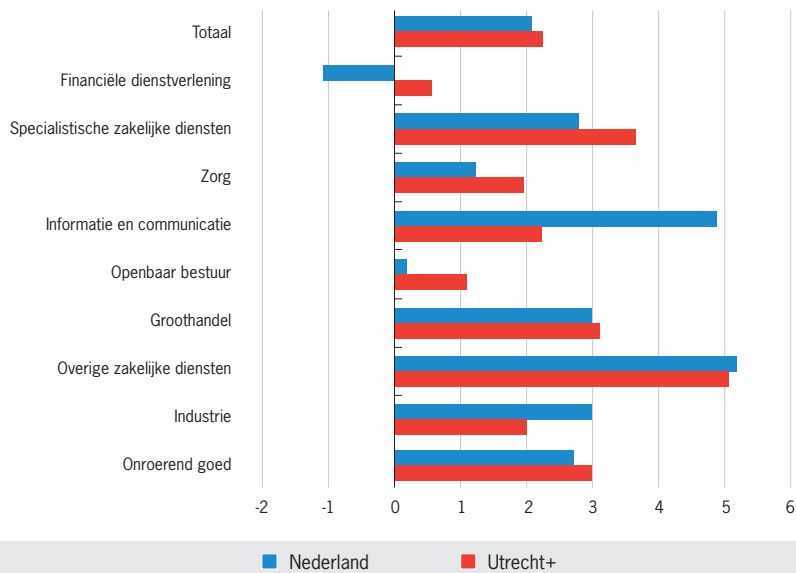
PROVINCIE UTRECHT IS NETTO EXPORTEUR VAN DIENSTEN AAN NEDERLAND

De groei van het brp in Utrecht+ werd gedragen door de specialistische en overige zakelijke diensten en de bouw. Dat zijn twee bedrijfstakken waar de regio niet in is gespecialiseerd. Daarentegen laten de bedrijfstakken waar Utrecht+ juist wel in is gespecialiseerd, informatie & communicatie, een matige groei zien. Dit betekent dat het concurrentievoordeel van Utrecht+ voor deze diensten is verminderd. De ICT in Utrecht drijft op de grotere, gevestigde bedrijven in de sector, terwijl de nieuwe economische groei van de laatste vijf jaar steunt op kleinschalige bedrijven, die afhankelijker zijn van wat de omgeving biedt. Daar spelen de kwaliteiten en de stedelijke omgeving, het gehele ecosysteem, een rol in.

Utrecht+ heeft een rol als leverancier van overwegend zakelijke diensten in Nederland. De grootste afnemers van zulke diensten zijn Zuid-Holland en Oost-Nederland. Ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam is Utrecht een netto-importeur als gevolg van het sterkere herstel van het dienstencluster in de MRA na de bankencrisis van 2008. Over het geheel genomen, hebben de Utrechtse bedrijven de meeste transacties met Metropoolregio Amsterdam, Zuid-Holland en Oost-Nederland.

De groei van de sector Informatie en communicatie lag in Utrecht+ tijdens de hoogconjunctuur 2014-2018 ongeveer op de helft van de landelijke groei van deze voor Utrecht+ belangrijke sector.

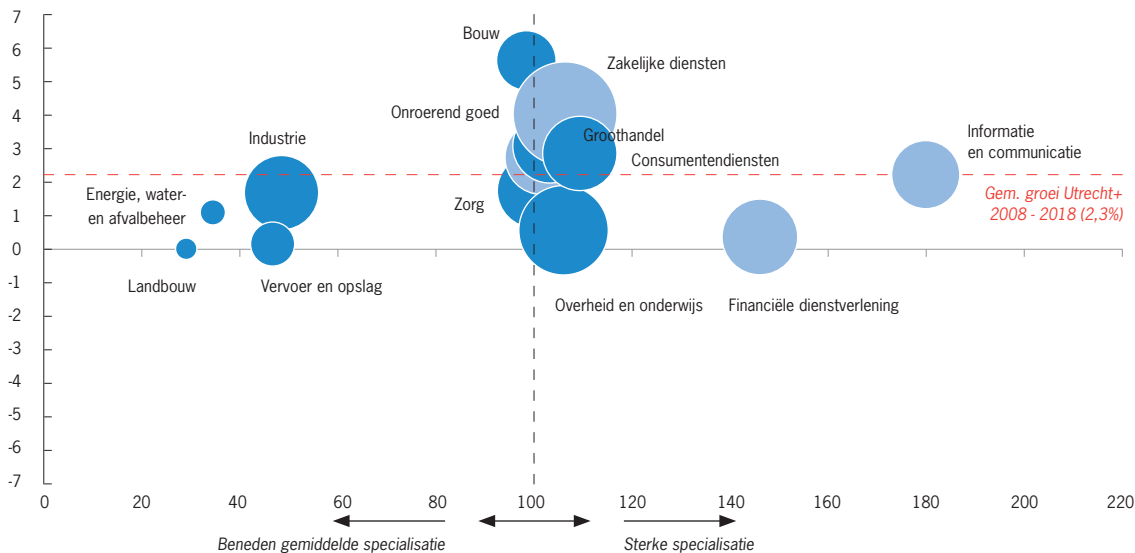
Toegevoegde waarde naar sector, gemiddelde jaarlijkse groei in procenten 2014-2018, Utrecht+ (rood) en Nederland (blauwgrijs). Sectorindeling volgens CBS.

GROEI BRP LEUNT OP ZAKELIJKE DIENSTEN EN BOUW

De groei van de toegevoegde waarde van Utrecht+ in de recente hoogconjunctuur wordt gedragen door bedrijfstakken waar de regio niet in is gespecialiseerd. Hoewel de regio is gespecialiseerd in informatie & communicatie en financiële diensten, wordt de groei namelijk gedragen door de zakelijke diensten, de bouw en groothandel. Informatie en communicatie volgt het gemiddelde van de regio.

Specialisatie 2018 (horizontale as), groei toegevoegde waarde 2014-2018 (verticale as) en omvang bedrijfstakken 2018 (bolgrootte) Utrecht+. Sectorindeling volgens CBS.

Groei toegevoegde waarde per sector 2014-2018
Gemiddelde jaarlijkse groei in %

Specialisatie-index
Aandeel sector in overig Nederland = 100

Bron: CBS/bewerking NEO Observatory

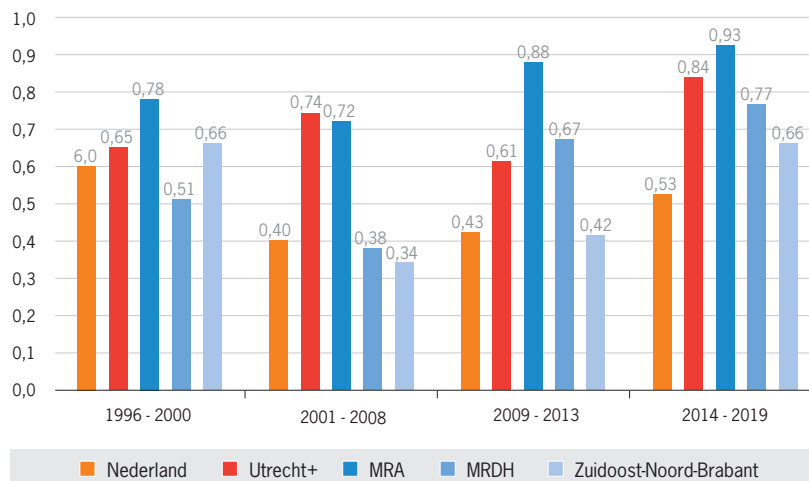
BEVOLKINGSGROEI

De bevolking van Utrecht+ groeit voortdurend sneller dan landelijk, namelijk met 0,84 procent per jaar, terwijl de bevolking van geheel Nederland in de periode 2014-2019 met jaarlijks gemiddeld 0,53 procent per jaar toenam. Al vanaf 2000 neemt de bevolking van Utrecht+ voortdurend sneller toe. Alleen in de Metropoolregio Amsterdam groeide de bevolking iets sneller, maar dat groeiverschil is te klein om daar betekenis aan toe te kennen. Het is opvallend dat alle vier grootstedelijke regio's in de afgelopen hoogconjunctuur allemaal een hogere bevolkingsgroei dan landelijk lieten zien. Dit patroon lijkt in de loop van de tijd sterker te zijn geworden. Het verschil met Nederland is groter en doet zich nu ook in alle grootstedelijke regio's voor. De trend tot concentratie in de grootstedelijke regio's – urbanisatie – is vanaf 1996 aangezwollen.

Voor de provincie Utrecht+ betekent dit dat de woningmarkt voortdurend onder druk staat. De strategische vraag is of de woning- en arbeidsmarkt elkaar in balans houden. Het aantal werkenden bij bedrijven en instellingen in Utrecht+ blijkt voortdurend groter dan het aantal personen dat in Utrecht+ woont en in Utrecht+ of daarbuiten werkt. Er is vanaf 2014 sprake van een netto inkomende pendel van circa 85.000 personen. De werkzame beroepsbevolking en de werkgelegenheid groeien vanaf dat jaar in praktisch hetzelfde tempo, namelijk 0,87 procent en 0,82 procent gemiddeld per jaar.

Bevolkingsgroei in de provincie Utrecht+ 1996-2019

Gemiddelde jaarlijkse groei aantal inwoners naar regio en periode, 1996-2019, %

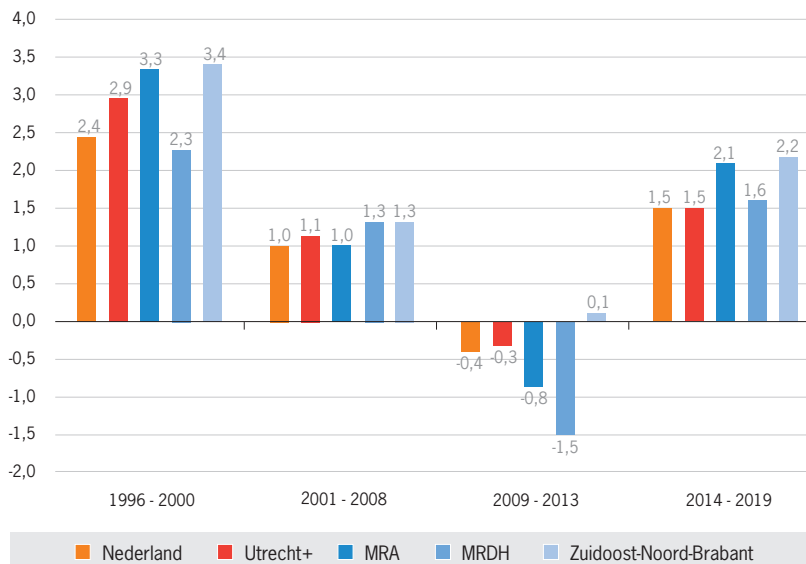
Bron: CBS/bewerking NEO Observatory

WERKGELEGENHEID

Anders dan de ontwikkeling van de bevolking, is het groeitempo van de werkgelegenheid in de provincie Utrecht+ even hoog als landelijk. Evenals de groei van het brp is de ontwikkeling van de werkgelegenheid in Utrecht+ gematigd. In de andere delen van de Randstad ontwikkelde de werkgelegenheid zich sneller, in het bijzonder Metropoolregio Amsterdam. Datzelfde geldt voor Zuidoost-Noord-Brabant, waar de werkgelegenheid net als in de MRA betrekkelijk snel groeide gedurende vijf jaar hoogconjunctuur. De belangrijkste sectoren voor de werkgelegenheid in de provincie Utrecht+ zijn de gezondheidszorg, overige zakelijke diensten en specialistische zakelijke diensten. De groeisectoren van Nederland zijn juist in de MRA en Zuidoost Noord-Brabant te vinden. De hoogwaardige industrie, kleinschalige, diverse bedrijvigheid in ICT en creatieve diensten vinden we over het algemeen in deze twee grootstedelijke regio's.

Werkgelegenheid in de provincie Utrecht+, 1996-2019

Gemiddelde jaarlijkse groei werkgelegenheid (aantal werkzame personen) naar regio en periode, 1996-2019, %

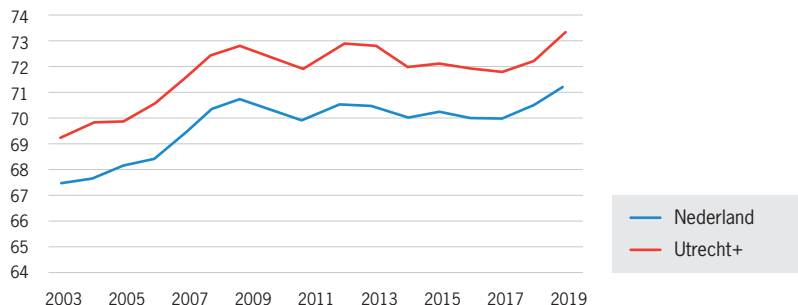
Bron: CBS/bewerking NEO Observatory

ARBEIDSMARKTDEELNAME, WERKLOOSHEID EN HET AANDEEL HOGER OPGELEIDEN

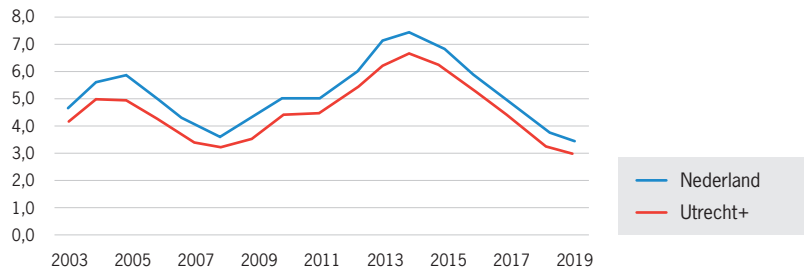
Tot begin 2020 is de arbeidsmarkt in de provincie Utrecht+ zeer gespannen. De vraag naar arbeid in Utrecht+ en daarbuiten is dan na aanhoudende groei vanaf 2014 zodanig hoog, dat de participatiegraad weer significant stijgt. De participatiegraad is in 2019 op recordhoogte gekomen, namelijk 73,5 procent van de bevolking 15-74 jaar. De werkloosheid in Utrecht+ is tegelijkertijd naar recordlaagte gegaan, namelijk 3 procent in 2019. Tevens is er sprake van een toenemende mismatch door de groei van het aantal vacatures. Loonstijgingen en inflatie liggen dan in de rede, maar deze treden niet op. Bij veel werkenden zijn nog reserveuren beschikbaar in de vorm van parttime werkgelegenheid. Daarnaast is de arbeidsmarkt door de EU groter en dieper geworden. Indien de regionale of nationale arbeidsmarkt de vraag niet bedient, is er altijd nog aanbod vanuit de rest van Europa. Dit is de belangrijkste component in de gebleken groei van de bevolking.

Participatie van 15-74 jarigen op de arbeidsmarkt in de provincie Utrecht+

Participatie 2003-2019, %

Werkloosheid in de provincie Utrecht+ Werkloosheid, % van de beroepsbevolking

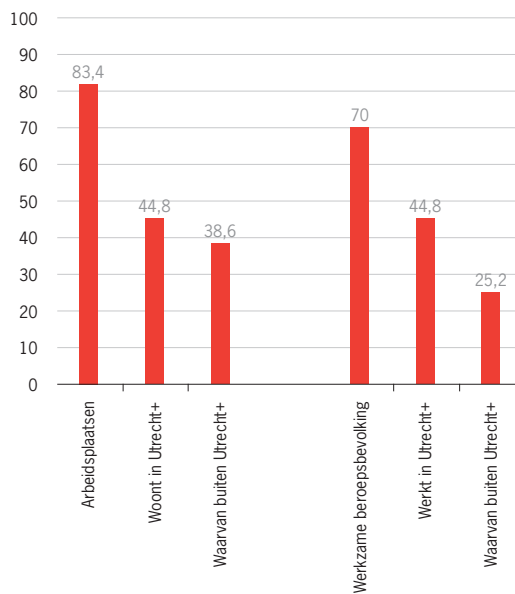
Bron: CBS/bewerking NEO Observatory

PENDEL

In Utrecht+ is het aantal personen dat in dezelfde provincie woont en werkt gemiddeld toegenomen, namelijk met 1,5 procent per jaar over de periode 2014-2018. In Noord-Holland en Noord-Brabant is dat hoger, hetgeen past in het beeld dat deze provincies de grootstedelijke regio's met hogere economische groei herbergen. Wel is de inkomende pendel van Utrecht+ absoluut forser toegenomen dan de uitgaande pendel, hetgeen een positief signaal voor het 'werken' in Utrecht is. De arbeidsmarkt van Utrecht+ is krap, en werkenden kunnen er niet zo eenvoudig een woning vinden. De woningmarkt is er eveneens krap.

In- en uitgaande pendel provincie Utrecht+

Werknemers in loondienst naar locatie van wonen en locatie van werken, verandering 2014-2018, x1000

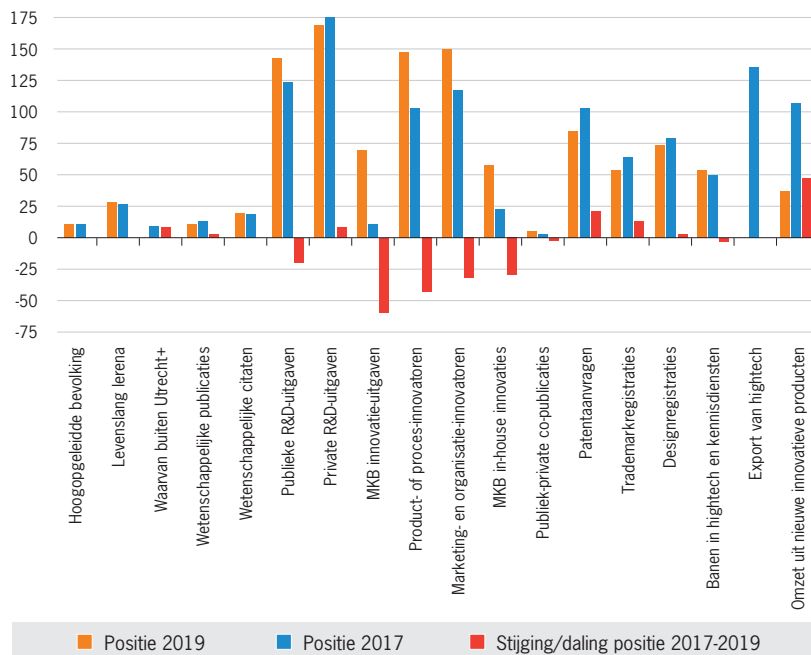
Bron: CBS/bewerking NEO Observatory

PROVINCIE UTRECHT STERK IN PUBLIEKE R&D

De provincie Utrecht heeft qua economische structuur een uitstekende uitgangspositie met relatief hoge uitgaven aan R&D, een hoge positie qua regionale concurrentiekracht en het best ontwikkelde ecosysteem voor ondernemerschap. De R&D-uitgaven zijn echter in hoofdzaak in de publieke sfeer te vinden en gekoppeld aan de Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht. De potentie voor innovatie en ondernemerschap is in Utrecht onderbenut. Er zijn weliswaar absoluut meer R&D uitgaven, meer private R&D, meer R&D-financiering, meer scaleups en meer VC investeringen, maar zonder dat de provincie daarbij excelleert. Stam (2020) geeft aan dat de provincie Utrecht zonder meer één van de best ontwikkelde ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland en Europa heeft, maar deze positie beter kan en moet benutten.

De provincie Utrecht is sterk in publieke R&D met hoogste Nederlandse notering in EU Regional Innovation Scoreboard 2019 (18e in EU).

Overzicht indicatoren EU Regional Innovation Scoreboard (2017 en 2019), in rangnummer en stijging/daling **NB: een laag rangnummer is een hoge positie**

Bron: Regional Innovation Scoreboard, MERIT/Europese Commissie

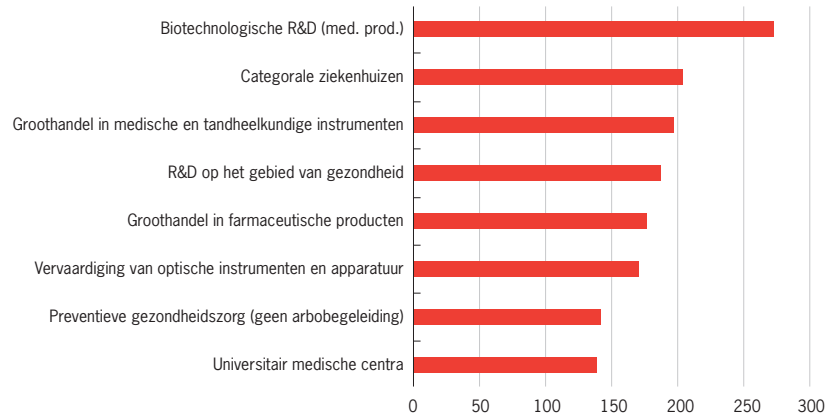
GEZONDHEIDSECONOMIE

Utrecht+ herbergt na de regio Eindhoven het grootste cluster in de sector Life Sciences & Health van de vier grootstedelijke regio's in Nederland. De Metropoolregio Eindhoven is van de vier metropoolregio's in Nederland leidend in deze sector vanwege de hoogwaardige industrie in medische apparatuur. Productontwikkeling, toepassing en valorisatie in waardeketens vindt daar in een samenhangend cluster plaats.

Life Sciences & Health heeft in de provincie Utrecht met 106 duizend personen een gemiddelde concentratie in Nederland, maar daarbinnen zijn er in Utrecht bijzondere specialisaties. LSH wordt in Utrecht gekenmerkt door robuuste specialisaties in R&D, met name in de biotechnologie voor medische productie en op het gebied van gezondheid, groothandel, vervaardiging van optica, categorale ziekenhuizen en het UMC. Het LSH cluster omvat in Utrecht hoogwaardige academische kennis over zorg en de toepassing ervan, aangevuld met R&D en kennis, met daarnaast een omvangrijke groothandel. De stevige positie van Utrecht van R&D en kennis blijkt eveneens uit een patentanalyse van Balland & Boschma. Op basis van deze analyse, die de technologische specialisatie aanwijst en de marktpotentie indiceert, komen de farmacie, organische fijnchemie, biotechnologie en biochemie voor de voedingsmiddelenindustrie in beeld als sterke onderdelen van de gezondheidseconomie van Utrecht+.

Specialisaties binnen Life Sciences & Health in de provincie Utrecht, 2019

Bedrijfstakken (SBI-5) met een specialisatie > 140 (100 = evenredig met Nederland) in de topsector Life Sciences & Health, brede definitie (zie economische verkenning Utrecht 2012 en 2015)

Bron: LISA/provincie Utrecht

EEN AGENDA VOOR DE TOEKOMST: DE GROEIBRIEF

Vanuit de doelstellingen van de groeibrief past de ontwikkeling van hoogwaardige industrie, hechte netwerken tussen kennis, onderwijs en bedrijven het meest bij de provincie Utrecht+. Dit past bij een soort bedrijvigheid dat kan exporteren, hoog-productief en duurzaam is. Het gaat om ondernemersnetwerken en het brede maatschappelijk middenveld. Juist voor Utrecht+ is de keuze voor het Rijnlandse model een uitwerking om de ecosystemen te ontwikkelen die in de regio passen. De Groeibrief (MinEZK, 2019) benadrukt juist de ontwikkeling van dergelijke ecosystemen.

Het accent op private R&D en innovatie zijn dan de belangrijkste speerpunten. Door juist in Utrecht+ een zwaartepunt in R&D in te richten, in het verlengde van de Universiteit Utrecht en het UMC en van daaruit structurele relaties aan te gaan met andere kennisinstellingen (zie bijvoorbeeld de samenwerking tussen WUR en de Technische Universiteit Eindhoven) ontstaat een broedplaats en een stabiel ecosysteem. Het is juist hier waar de aanbevelingen van de Europese Commissie, de kern van de Groeibrief 2019 van MinEZK en de analyse van de regionale economie van Utrecht+ samenvallen. Daar liggen grote mogelijkheden voor ontwikkeling van de regionale economie die ook tegemoetkomt aan nationale doelstellingen.

De regionale economie van Utrecht+ draagt met de gebleken sterkten nu reeds bij aan de doelstellingen van de Groeibrief, in het bijzonder onderwijs, een leven lang leren en participatie. Daar in Utrecht zowel het onderwijs als de ICT met een nationale oriëntatie een stevige positie hebben, liggen hier kansen voor Utrecht+.

Een laatste punt betreft de integrale gebiedsontwikkeling. Ruimte is schaars en de Groeibrief stelt doelen op het gebied van leefkwaliteit. Naast de ontwikkeling van ecosystemen is de benutting van agglomeratievoordelen, in de vorm van verdichting, van belang voor de ruimtelijke economische ontwikkeling van de provincie Utrecht+. Economisch (en maatschappelijk) betekenisvolle relaties ontstaan echter door verdichting niet vanzelf. Netwerk- en clustervorming, binnen en tussen bedrijfstakken gericht op gezamenlijke en gedeelde doelen, is onmisbaar flankerend beleid. In deze vorm van agglomeratievoordelen schuilt een fors potentieel.

Tekst en analyse

NEO Observatory

Rienstra Beleidsonderzoek en Beleidsadvies BV

Vormgeving

Pier19, Utrecht

Regiokaart

Provincie Utrecht/Team GIS

Januari 2021

Het Economisch Beeld Utrecht+ is ontwikkeld
in opdracht van de provincie Utrecht.

Contact

Monique Roso

onderzoekscoördinator regionale economie

monique.roso@provincie-utrecht.nl

Michiel Linskens

senior beleidsadviseur Economie

michiel.linskens@provincie-utrecht.nl

Provincie Utrecht
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
T 030 25 89 111

